

АЛМАТЫ ҚАЛАСЫНДАҒЫ ПРЕСВИТЕРИАНДЫҚ ШІРКЕУЛЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ҚЫЗМЕТ ТӘЖІРИБЕСІ

Э.С. Сұлтанбаева^{ID}, Қ.С. Бағашаров^{ID}, А.Н. Карыбаева^{ID}

АНДАТПА

Мақалада Алматы қаласындағы пресвитериандық шіркеулердің әлеуметтік қызметіне талдау жасалады. Зерттеу ішкі қауымдық байланыстарды нығайту, әртүрлі мәдени топтармен өзара әрекеттесу және мемлекеттік, әлеуметтік ұйымдармен байланыс орнату үдерістерін қамтиды. Эмпирикалық материал ретінде «Сион», «Вифлеем», «Надежда» шіркеулерінде жүргізілген сұхбаттар, бақылау және цифрлық контентті сараптау нәтижелері пайдаланылды. Пресвитериандық қауымдардың әлеуметтік қызметі интеграцияны күшейтіп, қалалық бастамаларға серіктес болуға әлеуетті екені анықталды. Зерттеу нәтижелерін түсіндіруде П. Бурдье, Дж. Коулман және Р. Патнэмнің әлеуметтік капитал туралы классикалық тұжырымдамалары пайдаланылды. Бұл теориялық көзқарастар діни қауымдардың ішкі сенім жүйесін, түрлі әлеуметтік топтармен байланысын және институционалдық құрылымдармен өзара әрекеттесуін терең түсіндіруге мүмкіндік берді. Қазіргі кезде пресвитериандық шіркеудің догматикалық және экклезиологиялық негіздері жүйеленіп, олардың қазіргі заманғы интерпретациясы заманауи қоғамдық-мәдени өзгерістерге және жергілікті әлеуметтік контекстке бейімделу тұрғысынан зерделенуде. Осы тұрғыдан, Алматы қаласындағы пресвитериан қауымдарының әлеуметтік қызметін пресвитериандық ілім және оның қазақстандық контекстке қарастырылады. Зерттеу тақырыбының өзектілігі пресвитериан шіркеулерінің діни және әлеуметтік қызметін тереңірек түсінуге, сондай-ақ қоғамдағы діни келісім мен толеранттылықты нығайтуға ықпал ететін ұсыныстар әзірлеуге мүмкіндік береді деп негізделеді. Авторлар пресвитериандық қауымдар әлеуметтік қызмет тәжірибесі арқылы Қазақстандағы миссионерлік қызметін жоспарлы жүзеге асыруда деген қорытынды жасайды.

Түйін сөздер: Қазақстандағы протестантизм, пресвитериандық шіркеулер, әлеуметтік капитал, діни қауымдар, көпконфессиялы қоғам, әлеуметтік интеграция, дінаралық диалог.

Әл-Фараби атындағы
Қазақ ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан

Автор-корреспондент:

Э.Сұлтанбаева,
sultanbayeva.elmira@gmail.com

Сілтеме:

Сұлтанбаева Э.С., Бағашаров Қ.С.,
Карыбаева А.Н. Алматы
қаласындағы пресвитериандық
шіркеулердің әлеуметтік қызмет
тәжірибесі // Адам әлемі. – 2026.
– Т. 28. – №4 (110). – Б. 216–224.
– DOI: 10.48010/esy8ta52

Ашық қолжетімділік

© Автор(лар), 2026
Бұл ашық қолжетімді мақала
Creative Commons Attribution
4.0 International (CC BY 4.0)
лицензиясының талаптарына
сәйкес таратылады.
[https://creativecommons.org/
licenses/by/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Редакцияға түсті: 15/09/2026
Қабылданды: 26/10/2026
Онлайн жарияланды: 30/10/2026

Опыт социальной деятельности пресвитерианских церквей города Алматы

Аннотация. В статье анализируется социальная деятельность пресвитерианских церквей в Алматы. Исследование охватывает процессы укрепления внутренних общинных связей, взаимодействия с различными культурными группами и установления контактов с государственными и общественными организациями. В качестве эмпирического материала использованы результаты интервью, наблюдений и анализа цифрового контента, проведенных в церквях «Сион», «Вифлеем» и «Надежда». Установлено, что социальная активность пресвитерианских общин может способствовать интеграции и участию в городских инициативах. Для объяснения результатов исследования использованы классические концепции социального капитала П. Бурдье, Ж. Коулмана и Р. Патнэма. Эти теоретические подходы позволили глубоко понять внутреннюю систему верований религиозных общин, их связи с различными социальными группами и взаимодействие с институциональными структурами.

В настоящее время догматические и экклезиологические основы Пресвитерианской церкви систематизированы, а их современная интерпретация исследуется сквозь призму адаптации к социально-культурным изменениям и местному социальному контексту. В данной связи социальная деятельность пресвитерианских общин города Алматы рассматривается через призму пресвитерианского учения и его адаптации к казахстанскому контексту. Актуальность темы исследования обосновывается тем, что она позволяет глубже понять религиозную и социальную деятельность пресвитерианских церквей, а также выработать рекомендации, способствующие укреплению межконфессионального согласия и толерантности в обществе. Авторы приходят к выводу, что пресвитерианские общины систематически осуществляют свою миссионерскую деятельность в Казахстане посредством практики социального служения.

Ключевые слова: протестантизм в Казахстане, пресвитерианские церкви, социальный капитал, религиозные общины, многоконфессиональное общество, социальная интеграция, межконфессиональный диалог.

The Experience of Social Ministry of Presbyterian Churches in Almaty

Abstract. This article analyzes the social activities of Presbyterian churches in Almaty. The study covers the processes of strengthening internal community ties, interacting with various cultural groups, and establishing contacts with government and public organizations. The empirical material includes interviews, observations, and digital content analysis conducted in the Zion, Bethlehem, and Nadezhda churches. It is established that the social activity of Presbyterian congregations can facilitate integration and participation in urban initiatives. Classic concepts of social capital by P. Bourdieu, J. Coleman, and R. Putnam are used to explain the study results. These theoretical approaches allowed for a deep understanding of the internal belief systems of religious communities, their connections with various social groups, and their interactions with institutional structures.

Currently, the dogmatic and ecclesiological foundations of the Presbyterian Church have been systematized, and their contemporary interpretation is being examined through the lens of adaptation to socio-cultural changes and the local social context. In this regard, the social activities of Presbyterian communities in the city of Almaty are considered through the prism of Presbyterian doctrine and its adaptation to the Kazakhstani context. The relevance of the research topic is grounded in the fact that it allows for a deeper understanding of the religious and social activities of Presbyterian churches, as well as the formulation of recommendations that contribute to strengthening interfaith harmony and tolerance in society. The authors conclude that Presbyterian congregations systematically carry out their missionary work in Kazakhstan through the practice of social service.

Keywords: Protestantism in Kazakhstan, Presbyterian Churches, Social Capital, Religious Communities, Multi-Confessional Society, Social Integration, Interfaith Dialogue.

Кіріспе

Әлемнің дамыған елдерінде конфессиялық әралуандылық қоғамдық тұрақтылық пен әлеуметтік үйлесімнің маңызды көрсеткіші ретінде қалыптасқан. Демократиялық институттардың дамуы, діни сенім бостандығының заңдық тұрғыдан қорғалуы және азаматтық қоғамның белсенділігі әртүрлі діни ұйымдардың қатар өмір сүруіне қолайлы орта жасайды. АҚШ, Канада, Батыс Еуропа, Жапония және Оңтүстік Корея сияқты елдерде конфессиялық әртүрлілік тарихи миграциялық процестермен, әлеуметтік ашықтықпен және төзімділік мәдениетімен нығайып, діни ұйымдардың қоғам өміріне оң ықпал етуіне жағдай жасайды [1, 165-170 б.]. Америкалық белгілі әлеуметтанушылар Родни Старк пен Уильям Бейнбридждің пікірінше, діни ұйымдар арасындағы бәсекелестік, олардың қоғамның өзгермелі сұраныстарына бейімделуі және діни нарықтың ашықтығы діни өмірдің динамикалық әрі плюралистік сипат алуына ықпал етеді.

Осы халықаралық тәжірибе Қазақстан үшін де өзекті, өйткені Қазақстан көпконфессиялы және көпэтносты ортада әлеуметтік келісім мен діни тұрақтылықты дамытуға бағытталған мемлекет ретінде танылған.

Елдегі әртүрлі діни қауымдардың шоғырланған орталығы ең ірі мегаполис Алматы қаласы болып табылады, олардың ішінде протестантизмнің бір бағыты ретіндегі пресвитериандық шіркеулердің орны ерекше. Бұл қауымдар тек діни құлшылық рәсімдерін орындаумен шектелмей, білім беру, қайырымдылық және әлеуметтік бағдарламаларды белсенді түрде жүргізіп

келеді [2, 222 б.]. Осы орайда, әлеуметтік капиталдың әр алуан түрін өндіретін әлеуметтік акторлар ретіндегі олардың рөлін ғылыми тұрғыдан зерделеудің маңызы айқындала түсуде. П. Бурдьё, Дж. Коулман және Р. Патнэмнің әлеуметтік капитал жөніндегі классикалық тұжырымдамалары қоғамның тұрақты дамуы үшін мықты қоғам мүшелері арасындағы тікелей байланыстардың, топаралық ашықтықтың және институционалдық ресурстарға қолжетімді болуының маңызын ерекше атап өтеді. Қазақстандық контексте бұл теориялық тәсілдер пресвитериандық шіркеулерді талдауда әлі қолданылмаған, сондықтан да, зерттеу жұмысында посткеңестік діни ортада пресвитериандық шіркеулер мысалында әлеуметтік капиталдың құрылымы мен қызметінің ерекшеліктерін жан-жақты көрсету өзекті мәселелердің тізіміне кіреді.

Әдіснама

Зерттеудің әдіснамалық негізі ретінде әлеуметтік капитал теориясының классикалық бағыттары П. Бурдьё, Дж. Коулман және Р. Патнэм еңбектері алынды. П. Бурдьё әлеуметтік капиталды белгілі бір топқа мүшелік ету арқылы қолжетімді болатын әлеуметтік ресурстар жиынтығы ретінде сипаттап, оның әлеуметтік құрылымдағы теңсіздіктерді қайта өндірудегі рөлін айқындайды [3, 60-74 б.]. Бұл ұстаным діни қауымдардағы байланыстардың топшілік ресурстар мен мәртебелерді қалай қалыптастыратынын түсіндіруге мүмкіндік берді. Дж. Коулман әлеуметтік капиталды қоғамдағы ынтымақтастық механизмдерін күшейтетін, сенім мен

өзара жауапкершілікке негізделген ресурс ретінде қарастырады [4,122-139 б.]. Оның тұжырымдары пресвитериандық қауымдардағы отбасылық, қауымдық және білім беру бағытындағы өзара қолдаудың әлеуметтік-қыпалын талдауға мүмкіндік береді. Р. Патнэм әлеуметтік капиталды қоғамның бірігуіне ықпал ететін сенім, әлеуметтік нормалар және желілік байланыстар жүйесі ретінде түсіндіреді [5, 45 б.]. Ол ұсынған қауым ішіндегі байланыстар жіктемесі Алматыдағы пресвитериандық шіркеулер қызметінің әлеуметтік құрылымын кешенді бағалауға мүмкіндік береді. Бұл жіктеу діни қауымдардың ішкі бірлікті нығайту, әртүрлі этномәдени топтармен диалог орнату және мемлекеттік және қоғамдық ұйымдармен байланыс құру қабілетін талдауда маңызды әдіснамалық құрал болып табылады. С. Н. Кравец зерттеуінде протестантизмнің әлеуметтік және мәдени табиғатын түсіндіруге айрықша мән беріледі. Зерттеушінің «протестантизмді тек діни ағым ретінде ғана емес, дүниетанымның, мінез-құлықтың және қоғамдық қатынастардың ерекше түрін қалыптастыратын әлеуметтік-мәдени құбылыс ретінде қарастыру қажет» деп жазған ұсынысы қазіргі таңда маңыздылығын жойған жоқ [6, 12 б.].

Негізгі бөлім

Алматы қаласындағы пресвитериандық шіркеулердің қалыптасуы және әлеуметтік қызметінің негізгі бағыттары

Посткеңестік қоғамдардағы дінге либералды қатынас және рухани ізденіс протестанттық қозғалыстардың таралуына қолайлы орта жасады. Бұл мәселеге қатысты ресейлік ғалым С.Н. Кравец арнайы зерттеуінде протестантизмнің әлеуметтік-мәдени феномен ретіндегі икемділігін атап өтіп, оның жаңа әлеуметтік орталарға бейімделу қабілеті діни әртүрлілігі жоғары қоғамдарда өз орнын табуға мүмкіндік беретінін көрсетеді. [7, 111-148 б.].

Қазақстан жағдайында протестантизмнің таралуы діни ашықтық, урбанизация үдерістері, әлеуметтік қолдау көрсетуге бағытталған шіркеу қызметі және азаматтық қоғам институттарымен өзара әрекеттесу сияқты факторлармен тығыз байланысты. Осылайша, протестанттық қауымдардың Қазақстанға келуі тарихи

көші-қон процестерінің, кеңестік кезеңдегі этнодемографиялық өзгерістердің және тәуелсіздік жылдарындағы жаңа діни саясаттың өзара кешенді ықпалы арқылы жүзеге асты [8, 39 б.]. «Тәуелсіздік алған жылдардан бастап Қазақстанда азаматтық қоғам мен нарықтық экономиканың қалыптасуымен қатар, «діни серпілістің» үрдісінің болуымен ерекшеленеді. Бұрыннан бар конфессиялардың ықпалы күшейіп қана қоймай, ел үшін жаңа әрі бұрын кең таралмаған «дәстүрлі емес» діни ұйымдар да пайда болды. Солардың ішінде пресвитериандық шіркеулер ерекше назар аударуға тұрарлық бағыттардың бірі болып табылады», – [9, 3 б.] деп жазады қазақстандық авторлар.

Қазақстандағы діни сана тұлғалық сәйкестіліктің плюрализациясы аясында да, мұнда протестанттық ағымдар жаңа мәдени мозаиканың бір бөлігіне айналады. Осы үдерісте мәдени диалогта «діни құндылықтарды сәтті жеткізудің қажетті шарты» болып табылады [10, 11 б.]. Бұл елімізде діни институттардың барған сайын әлеуметтік бейімделу мен азаматтарды рухани тәрбиелеуге арналған инновациялық тәсілдерге бет бұрып жатқанын көрсетеді. Осыған орай ғалымдардың ойлары бір жерден шығып жатыр десе болады. Е.Кәрібекұлы, Қ. Затов, Б. Мұрзарайымов Қазақстандағы елуіншілердің діни өмірі мен қоғамдық-қайырымдылық миссиясын талдау барысында қауымдастықтың заңдық және әлеуметтік кедергілерді еңсеруде заманауи технологияларды пайдалану арқылы белсенділік танытатындығы туралы жазады. [11, 58-66 б.].

Алматы қаласы Дін істері жөніндегі басқармасының сайтының мәліметі бойынша Пресвитериандық протестантизмнің еліміздегі көп тіркелген бағыттарының бірі. Тіркелген діни бірлестіктердің саны 111 ұйымды құрайды. Бұл ұйымдардың Қазақстандағы жаһандық миссионерлік қызметіне Қазақстан Конституциясында қабылданған ар-ождан бостандығы мен діни бірлестіктердің теңдігін қамтамасыз ететін құқықтық кепілдіктер мүмкіндік беріп отыр.

Алматы қаласындағы пресвитериандық қауымдардың әлеуметтік бағыттылығы тек діни қызметпен шектелмейді. Э.Сұлтанбаева, Н. Мұқан және Қ. Борбасованың "Religious and Cultural Peculiarities of Presbyterian

Communities in Kazakhstan and other Central Asian Countries" зерттеу жұмысында салыстырмалы-теологиялық және социологиялық талдау көрсеткендей, Алматыдағы пресвитериандық шіркеулердің тәжірибесі Орталық Азия аймағындағы жалпы тенденцияларға сай келеді. Олардың әлеуметтік бейімделу стратегиясы жергілікті қоғамның қажеттіліктеріне жауап беруге бағытталған. Қайырымдылық бастамалары, мұқтаж жандар мен әлеуметтік осал топтарға материалдық және моральдық қолдау көрсету арқылы шіркеудің қоғамдық белсенділігі байқалады. Сонымен қатар, білім беру және отбасын қолдау бағдарламалары сенушілердің рухани-адамгершілік құндылықтарын нығайтып, жастарды қоғамға бейімдеудің маңызды құралы болып табылады. Ерекше атап өтерлігі, инклюзивті жобалар мен халықаралық ынтымақтастық бастамалары шіркеудің тек ішкі аудиториясымен шектелмей, кең ауқымды конфессияаралық диалогты дамытуға және қалалық ортада толеранттылық атмосферасын қалыптастыруға белсене қатысатынын көрсетеді. Бұл тәжірибе діни бірлестіктердің азаматтық қоғамның белсенді институты ретіндегі әлеуметтік потенциалын айқын көрсетеді [12, 5 б.].

Алматы қаласындағы ең үлкен пресвитериандық «Сион» шіркеуі басқа шіркеулер сияқты христиандық құндылықтарды насихаттау үшін әр жексенбілік құлшылық ету шараларын ұйымдастырады. Шіркеудің діни ілімі «Вестминстерлік сенім ұстанымы» догмалық негізіне сүйенеді. Кесте бойынша библиялық мектепте семинар сабақтары өтеді. Бұдан басқа жалпы азаматтарға корей тілін оқытатын курстар ашылған. Шіркеудің әлеуметтік қызметінің ең көрнекті бағыттарының бірі – егде жастағы адамдарға арналған «Седовласые Академиясы» жобасы. Мұнда диакония қағидасы егде жастағы адамдарға қамқорлық көрсету арқылы жүзеге асады. Киелі кітап дәстүрінде қарттар ерекше құрметке лайық тұлғалар ретінде қарастырылады (Лев. 19:32; Нақыл 16:31). Сондықтан жоба аға буынның қадір-қасиетін қалпына келтіруге және оларды қауым өміріне толыққанды қатыстыруға бағытталған. Академия жобасы әлеуметтік байланыстарды күшейту мақсатында және қарт азаматтарға арналған мемлекеттік бағдарламаларға қосымша қарт жандардың қоғаммен байланысын орнатып, діни білім

және психологиялық қолдау алуға мүмкіндік жасайды. «Академия Седовласых» қызметіне тұрақты білім беру кездесулері, рухани-психологиялық әңгімелер, шығармашылық және бос уақытқа арналған іс-шаралар, сондай-ақ жас қауым мүшелерінің ерікті көмегі кіреді. Сонымен қатар осы жоба аясында шіркеумен бұрын тығыз байланысы болмаған адамдарды тарту арқылы әлеуметтік қарым-қатынас көпірі жасалады. Осылайша шіркеудің жас еріктілері дін ұстанбайтын қарттарға көмек жасап, ұрпақаралық диалог орнатып, әлеуметтік интеграция мен өзара қолдау деңгейін арттырады.

Зерттеу барасындағы сұқбаттардан қарттар эмоционалдық және әлеуметтік қолдауға ғана емес, сонымен қатар маңызды әлеуметтік топқа тиесілі екенін сезінуге мүмкіндік алғандары байқалды. Пресвитериандық сенім қағидасы бұл шіркеулердегі әлеуметтік жобалардың тағы бір маңызды аспектісі. Шіркеу «Өсиеттік қауым» ретінде адалдыққа, сенімге және өзара міндеттемелерге негізделген рухани одақ деп түсіндіріледі. «Вифлеем» және «Квинс» шіркеулерінде отбасылармен және жастармен жұмыс ерекше байқалады, бұл сенім сабақтастығының және рухани тәрбиенің ортақ кеңістігін қалыптастырады. «Надежда» шіркеуі шағын топтар арқылы «рухани жақындық» моделін нығайтып, аз санды, бірақ терең байланысқан қауымдастықты қалыптастыруға мән береді.

Барлық шіркеулерде сенушілердің жалпы қасиеттілігі туралы реформаттық қағида қабылданған. «Академия Седовласых» жобасында пастордың рөлі басымдыққа ие болғанымен, жалпы іс-шараларды сенушілердің өздері ұйымдастырады. «Вифлеем» және «Квинс» шіркеулерінде жастардың белсенділігі басым болса, «Надежда» шіркеуінде шағын топ болып жауапкершілік алады.

Экклесиологиялық тұрғыдан төрт шіркеу де қалалық кеңістікте миссияны жүзеге асыруға ұмтыла отырып, шіркеуді «тау басындағы қала» (Мт. 5:14) ретінде түсінеді. «Сион» қарттарға арналған әлеуметтік қолдаудың жетіспеушілігін өтеп, қоғамдық игілікке бағытталған «ашық шіркеу» моделін көрсетеді. «Вифлеем» және «Квинс» отбасылар мен жастарға арналған тұрақты бағдарламалар арқылы қаладағы әлеуметтік орнықты қауымдастықтарды қалыптастыруға үлес қосады. «Надежда» пастырлық сүйемелдеуді дамыту арқылы

дағдарысқа ұшыраған адамдар үшін рухани және әлеуметтік панахана ретінде қызмет етеді.

«Сион» шіркеуінің әлеуметтік және білім беру бастамалары тілдік курстар қызмет ету мен әлеуметтік капитал қалыптастырудың ең негізгілерінің бірі болып табылады. Әртүрлі жас топтарындағы балалар мен ересектерге арналған корей және ағылшын тілдерінің тегін курстары адамның әлеуетін дамытуға, оқу мүмкіндіктерін кеңейтуге, сондай-ақ қауым ішіндегі әлеуметтік байланыстарды нығайтуда маңызды рөл атқарады [13]. Эмпирикалық тұрғыдан алғанда, жоба сабақтардың тұрақты құрылымымен, кәсіби оқытушылар құрамымен, халықтың кең топтарына ашықтығымен сипатталады. Тегін курстардың форматы қаржылық мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін білім алуды қолжетімді етеді. Бұл шіркеуді жеке тұлғалық және мәдени дамуға нақты жағдай жасайтын әлеуметтік бағдарланған институт ретінде қабылдауды күшейтеді.

Теологиялық тұрғыдан тілдік курстар пресвитериандық дәстүрдің негізгі қағидаларының іске асуын көрсетеді. Біріншіден, рухани ағарту, тәлім беру және қамқорлық арқылы өз жақынына қызмет етуді жүзеге асырады. Тіл үйрену мүмкіндігін беру арқылы шіркеу адамның жан-жақты дамуына қамқорлық танытады, бұл адамды Құдай бейнесін иеленген тұлға ретінде түсінетін библиялық антропологиямен үйлеседі. Екіншіден, жоба өсиеттік қауым моделін нығайтады: бірлескен оқу сенім атмосфера-сын, өзара көмекті және қауымдық бірлікті қалыптастырады. Үшіншіден, еріктілер мен оқытушылардың бірлігі барлық сенушілердің рухани қызметі қағидасының практикалық көрінісін береді әрбір қауым мүшесі өз дарынын басқаларға қызмет ету үшін қолданады. Жоба қауым мүшелері мен қала тұрғындарының өзара байланысын кеңейтеді, мәдениетаралық қатынастарды, әсіресе, корей диаспорасын нығайтады [14, 19-28 б.].

1-кесте - Алматы қаласындағы 4 шіркеудің әлеуметтік қызметінің нәтижелері

№	Қоғамдық әсер бағыты	Негізгі мазмұны мен көрсеткіштері
1	Әлеуметтік қолдауды күшейту	Қарттарға тұрақты көмек көрсету. Мигранттар мен мұқтаж топтарға қолдау. Гуманитарлық ресурстардың (азық-түлік, киім, ұн) қолжетімділігі.
2	Қоғамдағы сенім деңгейінің артуы	Қоғам-шіркеу арасындағы диалогтың кеңеюі. Әлеуметтік институттармен ашық серіктестік орнату. Сенімді және қауіпсіз әлеуметтік орта қалыптастыру
3	Мәдениетаралық өзара түсіністікті арттыру	Қазақ, корей және көпэтносты топтармен үйлесімді жұмыс. Тілдік және ағартушылық курстарды ұйымдастыру. Қалалық мәдени кодтар мен құндылықтарға бейімделу.
4	Әлеуметтік капиталдың өсуі	Bonding: қауым ішіндегі бірлік пен өзара қолдаудың артуы. Bridging: сыртқы аудиториямен көпірлік байланыстар. Linking: ҰЕҰ, мемлекеттік мекемелер және серіктес ұйымдармен байланыс.
5	Қауымдастықтың тұрақтылығы мен интеграциялық әлеуеті	Волонтерлік мәдениеттің нығаюы. Әлеуметтік жауапкершілік дағдыларының қалыптасуы. Әлеуметтік жобалардың ұзақ мерзімді институционалдануы.

Теологиялық тұрғыдан алғанда, бұл бастама жомарттықтың христиандық ілімдегі рухани дарын ретінде маңызын бейнелейді, онда материалдық қолдау жай көмек көрсету емес, «Құдайдың даңқы үшін» жасалатын қызмет ретінде қарастырылады (1 Қор. 10:31). «Рухани дарын» феномені пресвитериандық экклезиологияда қауымның қызмет ету әлеуетін қалыптастыратын негізгі факторлардың бірі болып табылады [15, 493 б.]. Мұндай көлемдегі қайырымдылық дикония жақынына қызмет етуді күшейтеді және өсиеттік қауым моделін нығайтады, яғни

сенушілер өзге адамдардың қажеттіліктеріне ортақ жауапкершілікпен қарайды. Сонымен қатар, бұл мысал христиандық әлеуметтік куәлікті жүзеге асыруда миряндар мен кәсіпкерлердің рөлін айқындайды. Бұл пресвитериандық барлық сенушілердің рухани қызметі қағидасына толық сәйкес келеді: қауымның әрбір мүшесі, қызмет саласына қарамастан, өзінің ресурстары мен рухани дарыны арқылы шіркеудің миссиясына үлес қосады. Осылайша, шіркеу қоғам игілігі үшін белсенді жұмыс істейтін әлеуметтік және рухани қауым ретіндегі бейнесін күшейтеді [16].

Пресвитериандық шіркеулердің әлеуметтік капиталы және қазақстандық қоғамға бейімделу ерекшеліктері

Алматыдағы пресвитериандық шіркеулердің әлеуметтік қызметін «Вифлеем» шіркеуінің пасторымен сұхбат негізінде теологиялық және социологиялық тұрғыдан талдау жүргізілді.

Пресвитериандық шіркеулер Алматының әлеуметтік құрылымында қандай орын алады және олар әлеуметтік капиталды қандай механизмдер арқылы қалыптастырады? Бұл сұрақ қазіргі дінтану ғылымында маңызды орынға ие. «Вифлеем» шіркеуінің пасторымен сұхбат осы мәселені нақтылауға мүмкіндік берді. Талдауда дін әлеуметтануы, реформаттық теология, және экклесиологиялық зерттеулер негізінде контент-талдау арқылы сараланып, әлеуметтік капиталдың үш типі: bonding, bridging және linking шеңберінде жүйеленді. Сұхбат нәтижелері көрсеткендей пресвитериандық шіркеулердің Алматы қаласының әлеуметтік құрылымындағы орны білім беру, психологиялық қолдау, қайырымдылық және әлеуметтік реабилитация функцияларын қатар атқаратын белсенді әлеуметтік институт ретінде көрінеді. «Вифлеем» шіркеуі баспанасыздар, құжатсыз азаматтар, мигранттар және дағдарыс жағдайындағы адамдарды қолдау қызметін тұрақты жүргізеді. Бұл шіркеудің қалалық әлеуметтік инфрақұрылымды толықтыратын маңызды бейквази-институция екенін дәлелдейді.

1. Әлеуметтік капитал қалыптастыру механизмдері Bonding (ішкі) әлеуметтік капитал – қауым мүшелерінің арасындағы сенімді нығайтатын факторлар:

- тұрақты діни жиналыстар;
- өзара көмек және қиын жағдайдағы отбасыларды қолдау;
- ортақ рухани тәжірибе;
- пасторлық қамқорлық.

2. Bridging (көпірлік) әлеуметтік капитал.

- ашық білім беру курстары;
- отбасылық және жастарға арналған кеңес беру;
- гуманитарлық акциялар;
- тілдік курстардың сыртқы аудиторияға бағытталуы жатады.

3. Linking (тік) әлеуметтік капитал шіркеудің үкіметтік емес ұйымдардармен, білім беру және медициналық ұйымдармен әріптестігі, сондай-ақ қалалық әлеуметтік

бағдарламаларға қатысуы оның институционалдық деңгейде ықпалын арттыра түседі.

Сұхбат барысында пастор шіркеудің қызметіне негіз болған негізгі Библиялық қағидаларды атап өтті:

- «жақыныңды сүй» (Мк. 12:31);
- қоғамға қызмет ету «тұз және жарық» болу (Мт. 5:13–16);
- әлсіздерге қамқорлық (Жақ. 1:27);
- рухани дарындыларды дұрыс басқару (1 Пет. 4:10).

Реформаттық теологияда бұл қағидалар қызмет етудің ажырамас бөлігі ретінде қарастырылады. Әлеуметтік практика (босқындар, баспанасыздар, дағдарыстағы адамдарға көмек; білім беру курстары; отбасылық кеңес беру) осы теологиялық ұстанымдардың нақты көрінісі ретінде тексеріледі.

Пастор әлеуметтік қызметтегі қиындықтар қатарына қаржылық ресурстардың шектеулілігі, еріктілердің жетіспеушілігі, бюрократиялық рәсімдердің күрделілігі, көпмәдениетті ортаға бейімделу қажеттілігі, діни ұйымдарға сақтықпен қарауды атап айтты. «Бірақ бұл факторлар әлеуметтік қызметті кәсібилендіруге, серіктестікті кеңейтуге, бағдарламаларды жүйелі жоспарлауға итермелейді» [17, 24 б.].

Әлемдік тәжірибеде христиандық ілімдерді жеткізу үдерісінде мәдени бейімделу және діни ілімді жаңа әлеуметтік-мәдени контекстерге «аудару» концепциясы ерекше маңызға ие. Эндрю Уоллстың атап өтуінше, «шіркеудің миссиясы әрдайым ауысу актісі болып табылады, мәдениеттен мәдениетке, тілден тілге, бір дүниетанымнан екіншісіне». Осы тұжырымға сәйкес, «Вифлеем» шіркеуінің тәжірибесі жергілікті әлеуметтік және мәдени практикалармен тиімді әрі табиғи түрде ұштасып отырғанын көрсетеді.

Алынған эмпирикалық мәліметтерді талдау Алматы қаласындағы пресвитериан қауымдарының әлеуметтік қызметі тек конфессионалдық тар шеңбердегі қайырымдылықпен шектелмей, жергілікті қоғамдастыққа интеграцияланудың өзіндік механизміне айналғанын көрсетті. Бұл нәтижелер пресвитериандық теологияның (кальвинизмнің) тарихи-догматикалық негіздерімен, атап айтқанда, сенімді іс жүзінде көрсету, қоғамдық игілікке қызмет ету және «әлеуметтік жауапкершілік» идеяларымен тығыз байланысты.

Р. Патнэмнің әлеуметтік капитал концепциясы призмасымен қарастырғанда, Алматыдағы пресвитериандық шіркеулердің әлеуметтік бастамалары екі түрлі байланысты қалыптастырады:

«Байланыстырушы» әлеуметтік капитал: шіркеу ішіндегі мүшелердің өзара көмегі, ішкі бауырластық пен моральдық-психологиялық қолдау.

«Бөліп-біріктіруші» әлеуметтік капитал: шіркеу шегінен тыс, конфессиясы мен көз-қарасына қарамастан, жергілікті тұрғындарға (мүмкіндігі шектеулі жандарға, аз қамтылған отбасыларға, жастарға) бағытталған гуманитарлық және әлеуметтік жобалар.

С. Рысбекова және т.б. авторлардың "Educating for Tolerance in Kazakhstan" зерттеуінде атап өткендей, Қазақстандағы конфессияаралық келісім мен толеранттылық бұл мемлекеттік саясаттың ғана емес, сонымен бірге қоғамдағы әртүрлі институционалдық құрылымдардың ортақ әрекетінің нәтижесі. Осы тұрғыдан алғанда, Алматы қаласындағы пресвитериандық шіркеулердің әлеуметтік-қайырымдылық қызметін мемлекет пен азаматтық қоғам белгілеген толеранттылық пен конфессияаралық диалог моделіне қосқан іс-тәжірибелік үлесі ретінде қарастыруға болады [18, 10-6].

Зерттеу көрсеткендей, пресвитериан қауымдарының қазақстандық контекстке бейімделу процесі екі жақты динамикаға ие. Бір жағынан, шіркеулер өздерінің Реформациялық дәстүрдегі экклезиологиялық бірегейлігін сақтауға тырысса, екінші жағынан, мемлекеттің заңнамалық талаптарына, ұлттық-мәдени ерекшеліктерге және қоғамдағы конфессияаралық диалог қажеттіліктеріне бейімделуде. Әлеуметтік жобалар дәл осы бейімделудің жұмсақ әрі тиімді құралы ретінде қызмет етеді.

Алайда, талқылау барысында кейбір кедергілер де айқындалды. Соның ішінде, қоғамдағы протестанттық шіркеулерге қатысты сақталған кейбір стереотиптер мен ресурстардың (қаржылық және кадрлық) шектеулілігі әлеуметтік қызметтің ауқымын кеңейтуге мүмкіндік бере бермейді. Осыған қарамастан, пресвитериандық қауымдардың әлеуметтік-қайырымдылық қызметі елдегі діни келісім мен толеранттылықты нығайтуға, азаматтық қоғамның дамуына өзіндік үлес қосып отыр деуге толық негіз бар.

Қорытынды

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, бұл қауымдар әлеуметтік тұтастықты нығайтуда маңызды рөл атқарады. Бос уақытты ұйымдастыру, білім беру бағдарламалары, қайырымдылық бастамалары, медициналық-консультациялық кездесулер және ортақ рухани тәжірибелер қоғамның әртүрлі топтарын біріктіреді. Осы қызмет түрлері сенім, өзара көмек, жауапкершілік және еріктілік мәдениетін қалыптастыра отырып, қалалық ортадағы әлеуметтік байланыстардың сапасын арттырады. Мұндай үрдістер жергілікті қоғамдастықтың тұрақтылығын күшейтіп, рухани ұйымдардың қоғамдық институттар жүйесіндегі орнын айқындайды. Сонымен қатар, теологиялық тұрғыдан қарағанда да үндеседі: пресвитериандық дәстүр үшін тән диакония, қызмет ету, қайырымдылық қызмет қағидалары әлеуметтік капитал қалыптасуының негізгі идеологиялық негізін құрайды. Жан Кальвин, Карл Барт және Дитрих Бонхёффердің еңбектерінде атап өтілгендей, шіркеу тек діни тәжірибенің орталығы ғана емес, сонымен бірге қоғам игілігі үшін әрекет ететін институт ретінде қарастырылады. Алматыдағы пресвитериан қауымдарының практикалық қызметі осы қағидалардың өмірдегі нақты көрінісі болып табылады.

Қорытындылай келе, Қазақстандағы пресвитериан қауымдарында діни ілімдерді тарату тәжірибесі бастапқы катехизистен үздіксіз диакониямен жалғасатын жүйелі діни ілім беру моделін қалыптастырған. Бұл жүйе басқа шағын конфессиялар үшін үлгі бола алады. Бұл тәжірибе негізінен мұсылман халқы басым посткеңестік қоғамда, христиан қауымдары шеңберінде қалып қоймай, өздерінің білім беру, әлеуметтік жобаларын жүзеге асырып, миссионерлік бағдарламаларын дамыта алғанын көрсетеді.

Қаржыландыру

Бұл ғылыми мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитетінің жобасы негізінде қаржыландырылды (AP26104327 «Дінаралық диалогты қолдау және жалпыұлттық бірлікті нығайту үшін жасанды интеллект алгоритмін әзірлеу: діни мәтіндерді талдау алгоритмдері

және мәдени өзара әрекеттесу платформа-сын құру»).

Әдебиеттер тізімі

- 1 Борбасова, Қ. М., Бужеева, А. Б., & Альджанова, Н. К. (2016). Қазақ халқының діни санасының қалыптасуы мен даму ерекшеліктері. *ҚазҰУ хабаршысы. Философия сериясы. Мәдениеттану сериясы. Саясаттану сериясы*, (4), 165–170.
- 2 Құрманалиева, А. Д., Абжалов, С. Ә., & Мейрбаев, Б. Б. (2015). *Әлемдік діндер: Оқу құралы*. Қазақ университеті.
- 3 Бурдые, П. (2002). Формы капитала. *Экономическая социология*, 3(5), 60–74. <https://doi.org/10.17323/1726-3247-2002-5-60-74>
- 4 Коулман, Дж. (2001). Капитал социальный и человеческий. *Общественные науки и современность*, (3), 122–139.
- 5 Патнэм, Р. (2001). *Делай сам*. Либеральная миссия.
- 6 Кравец, С. Н. (2010). *Протестантизм как социально-культурный феномен*. Российский государственный гуманитарный университет.
- 7 Кравец, С. Н. (2010). *Протестантизм как социально-культурный феномен* (с. 11–148). Российский государственный гуманитарный университет.
- 8 Сейдуманов, С. Т. (Ред.). (2023). *Светские и религиозные ценности в современном Казахстане: взаимодействие и влияние на политику РК в сфере религии: коллективная монография*. Институт философии, политологии и религиоведения КН МНВО РК.
- 9 Байтенова, Н. Ж., Мейірбаев, Б. Б., Құрманалиева, А. Д., Бейсенов, Б. К., Борбасова, Қ. М., Затов, Қ. А., Рысбекова, Ш. С., & Абжалов, С. У. (2023). *Қазіргі дәстүрден тыс діни ағымдар мен культтер: Оқу құралы*. Қазақ университеті.
- 10 Байтенова, Н. Ж., & Бужеева, А. (2015). Взаимосвязь религии и государства в независимом Казахстане. *Вестник КазНУ. Серия религиоведения*, 6(2), 6–12.
- 11 Кәрібекұлы, Е., Затов, Қ., & Мұрзарайымов, Б. (2026). Қазақстандағы елуіншілер шіркеулерінің әлеуметтік рөлі мен діни тәжірибелері. *ҚазҰУ хабаршысы. Дінтану сериясы*, 45(1), 58–66. <https://doi.org/10.26577/EJRS45120266>
- 12 Sultanbayeva, E., Mukan, N., Borbassova, K., & Smagulova, K. (2026). Religious and cultural peculiarities of Presbyterian communities in Kazakhstan and other Central Asian countries. *Pharos Journal of Theology*, 107(2), 1–20. <https://doi.org/10.46222/pharosjot.107.217>
- 13 Борбасова, Қ. М., & Сағнадина, А. Т. (2019). Пресвитериандық ағымдар: тарихы және қазіргі кезең. *ҚазҰУ хабаршысы. Дінтану сериясы*, 17(1), 19–28. <https://doi.org/10.26577/EJRS-2019-1-199>
- 14 Что такое пресвитерианская церковь. (б. д.). *Zion Church*. <https://www.zionchurch.kz/blog/chto-takoe-presviterianskaya-cerkov-prostyimi-slovami>
- 15 Пресвитериандық шіркеулер. (б. д.). *Уикипедия*. https://kk.wikipedia.org/wiki/Пресвитериандық_шіркеулер
- 16 Борбасова, Қ. М., & Сағнадина, А. Т. (2019). Пресвитериандық ағымдар: тарихы және қазіргі кезең. *ҚазҰУ хабаршысы. Дінтану сериясы*, 17(1), 19–28. <https://doi.org/10.26577/EJRS-2019-1-199>

17 Макрат, А. (1998). *Введение в христианское богословие* (пер. с англ.). Российский государственный гуманитарный университет.

18 Rysbekova, S., Kurmanaliyeva, A., & Borbassova, K. (2018). Educating for tolerance in Kazakhstan. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 20(2), Article 3237. <https://doi.org/10.7771/1481-4374.3237>

Transliteration

- 1 Borbasova, Q. M., Buzheeva, A. B., & Aldzhanova, N. K. (2016). Qazaq halqynyń dini sanasynyń qalyptasuy men damu ereksheleikteri [Features of the formation and development of the religious consciousness of the Kazakh people]. *QazUU habarshysy. Filosofiya seriyasy. Mádeniettanu seriyasy. Sayasattanu seriyasy*, (4), 165–170. (In Kazakh)
- 2 Qurmanaliyeva, A. D., Abzhalov, S. Ó., & Meirbaev, B. B. (2015). Álemdik dinder: Oqu quraly [World religions: Textbook]. *Qazaq universiteti*. (In Kazakh)
- 3 Burd'e, P. (2002). Formy kapitala [The forms of capital]. *Ekonomicheskaya sotsiologiya*, 3(5), 60–74. <https://doi.org/10.17323/1726-3247-2002-5-60-74> (In Russian)
- 4 Koulman, Dzh. (2001). Kapital sotsial'nyi i chelovecheskii [Social and human capital]. *Obshchestvennye nauki i sovremennost'*, (3), 122–139. (In Russian)
- 5 Patnem, R. (2001). Delai sam [Do it yourself]. *Liberal'naya missiya*. (In Russian)
- 6 Kravets, S. N. (2010). Protestantizm kak sotsial'no-kul'turnyi fenomen [Protestantism as a sociocultural phenomenon]. *Rossiiskii gosudarstvennyi gumanitarnyi universitet*. (In Russian)
- 7 Kravets, S. N. (2010). Protestantizm kak sotsial'no-kul'turnyi fenomen [Protestantism as a sociocultural phenomenon] (pp. 11–148). *Rossiiskii gosudarstvennyi gumanitarnyi universitet*. (In Russian)
- 8 Seidumanov, S. T. (Ed.). (2023). *Svetskie i religioznye tsennosti v sovremennoy Kazakhstane: vzaimodeistvie i vliyaniye na politiku RK v sfere religii: kolektivnaya monografiya* [Secular and religious values in contemporary Kazakhstan: Interaction and influence on the religious policy of the Republic of Kazakhstan: Edited monograph]. Institut filosofii, politologii i religiovedeniya KN MNVO RK. (In Russian)
- 9 Baitenova, N. Zh., Meirbaev, B. B., Qurmanaliyeva, A. D., Beisenov, B. K., Borbasova, Q. M., Zatov, Q. A., Rysbekova, Sh. S., & Abzhalov, S. U. (2023). Qazirgi dástúrden tys dini aǵymdar men kul'tter: Oqu quraly [Contemporary non-traditional religious movements and cults: Textbook]. *Qazaq universiteti*. (In Kazakh)
- 10 Baitenova, N. Zh., & Buzheeva, A. (2015). Vzaimosvyaz' religii i gosudarstva v nezavisimom Kazakhstane [The relationship between religion and the state in independent Kazakhstan]. *Vestnik KazNU. Seriya religiovedeniya*, 6(2), 6–12. (In Russian)
- 11 Káribekuly, E., Zatov, Q., & Murzaraiymov, B. (2026). Qazaqstandaǵy elúinshiler shirkeuleriniń áleumettik róli men dini tázhiribeleri [The social role and religious practices of Pentecostal churches in Kazakhstan]. *QazUU habarshysy. Dintanu seriyasy*, 45(1), 58–66. <https://doi.org/10.26577/EJRS45120266> (In Kazakh)
- 12 Sultanbayeva, E., Mukan, N., Borbassova, K., & Smagulova, K. (2026). Religious and cultural peculiarities of Presbyterian communities in Kazakhstan

and other Central Asian countries. *Pharos Journal of Theology*, 107(2), 1–20. <https://doi.org/10.46222/pharosjot.107.217>

13 Borbasova, Q. M., & Sagnadina, A. T. (2019). Presviteriandyq aǵymdar: tarihy jáne qazirgi kezeń [Presbyterian movements: History and contemporary period]. *QazUU habarshysy. Dintanu seriyasy*, 17(1), 19–28. <https://doi.org/10.26577/EJRS-2019-1-199> (In Kazakh)

14 Chto takoe presviterianskaya tserkov' [What is a Presbyterian church?]. (n.d.). Zion Church. <https://www.zionchurch.kz/blog/chto-takoe-presviterianskaya-cerkov-prostymi-slovami> (In Russian)

15 Presviteriandyq shírkeuler [Presbyterian churches]. (n.d.). Wikipedia. https://kk.wikipedia.org/wiki/Пресвитериандық_шіркеулер (In Kazakh)

16 Borbasova, Q. M., & Sagnadina, A. T. (2019). Presviteriandyq aǵymdar: tarihy jáne qazirgi kezeń [Presbyterian movements: History and contemporary period]. *QazUU habarshysy. Dintanu seriyasy*, 17(1), 19–28. <https://doi.org/10.26577/EJRS-2019-1-199> (In Kazakh)

17 Makgrat, A. (1998). *Vvedenie v khristianskoe bogoslovie* [An introduction to Christian theology]

(Trans. from English). Rossiiskii gosudarstvennyi gumanitarnyi universitet. (In Russian)

18 Rysbekova, S., Kurmanaliyeva, A., & Borbasova, K. (2018). Educating for tolerance in Kazakhstan. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 20(2), Article 3237. <https://doi.org/10.7771/1481-4374.3237>

Авторлар үлесі

Сұлтанбаева Э.С. – мақала тақырыбын концептуализациялау, әдіснаманы әзірлеу, деректерді жинақтау және талдау, пресвитериандық шіркеудің діни тәжірибесіне зерттеу процесін жүргізу, ғылыми әдебиеттерге шолу жасау, тарихи-теологиялық деректерге салыстырмалы талдау, құжаттық және миссионерлік материалдарды зерттеу. **Бағашаров Қ. С.** – мақала мәтінін жазу, Қазақстандағы пресвитериан шіркеулерінің доктриналдық ұстанымдары мен діни тәжірибелеріне талдау, мәтінді редакциялау. **Карыбаева А. Н.** – зерттеу бағытын айқындау, деректерді интерпретациялау, ғылыми редакциялау және толықтыру, қорытындыларды нақтылау.

АВТОРЛАР ЖАЙЛЫ АҚПАРАТ

<i>Эльмира Серікбайқызы Сұлтанбаева</i>	PhD докторанты, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан, email: sultanbayeva.elmira@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1974-091X
<i>Құдайберді Сабыржанұлы Бағашаров</i>	профессор м.а., PhD, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан, email: kudaiberdi1981@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0051-9163
<i>Айнур Несибековна Карыбаева</i>	ассистент-профессор, PhD, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия және саясаттану факультеті, Алматы, Қазақстан, email: ainur.karybaeva@kaznu.kz, ORCID ID: 0000-0002-8203-8277
<i>Эльмира Серикбаевна Сұлтанбаева</i>	PhD докторант, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан, email: sultanbayeva.elmira@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1974-091X
<i>Құдайберді Сабыржанович Бағашаров</i>	и.о. профессора, PhD, Казахский Национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан, email: kudaiberdi1981@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0051-9163
<i>Айнур Несибековна Карыбаева</i>	ассистент-профессор, PhD, Казахский Национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан, email: ainur.karybaeva@kaznu.kz, ORCID ID: 0000-0002-8203-8277
<i>Elmira Sultanbayeva</i>	PhD Student, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan, email: sultanbayeva.elmira@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1974-091X
<i>Kudaiberdi Bagasharov</i>	Acting professor, PhD, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan, email: kudaiberdi1981@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0051-9163
<i>Ainur Karybayeva</i>	Assistant-professor, PhD, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan, email: ainur.karybaeva@kaznu.kz, ORCID ID: 0000-0002-8203-8277

